

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

FEATURES OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN INSTITUTIONS OF PRE-TERTIARY VOCATIONAL EDUCATION

У статті на основі аналізу сучасної літератури теоретично обґрунтовано особливості навчання іноземної мови в освітньому процесі фахового закладу передвищої освіти. Розглянуто значення іноземної мови у навчанні студентів у коледжах; відзначено необхідність володіння іноземною мовою як важливою складовою частиною становлення сучасного фахівця. Визначено, що відповідно до стандарту дисципліни «Іноземна мова» у немовному закладі навчання іноземної мови повинно мати комунікативно-орієнтований та професійно-орієнтований характер.

Проаналізовано, що оскільки іноземна мова у фахових закладах є продовженням шкільного навчання, то цей курс уже спирається на знання, уміння й навички, набуті студентами у школі. Але це стає причиною початкової різниці рівня та відносно невисокої підготовки студентів, незважаючи на те, що шкільна програма передбачає однаковий підхід щодо вивчення іноземної мови.

Визначено, що більшість студентів, які вступили до фахового закладу передвищої освіти, не готові до спілкування іноземною мовою, не знають елементарних правил граматики та не володіють необхідним лексичним мінімумом.

У статті відзначено, що студент фахового закладу має бути спеціалістом, який не лише вміє спілкуватися іноземною мовою, а й володіє всією професійною термінологією, необхідною майбутньому спеціалісту, проте кількість аудиторних годин не дозволяє досягти бажаного результату. Відзначено, що у студентів, які вступили на навчання до фахового закладу, дійсно недостатня або майже відсутня мотивація до вивчення іноземної мови. Тут варто зазначити, що більшість студентів, які навчаються на немовному відділенні у фахових закладах, можуть і не мати здібностей до вивчення іноземної мови або мати недостатньо розвинені здібності, оскільки їх захопленням є саме технічні науки, що і пояснює їх вступ до фахового закладу. Для вирішення цієї проблеми саме викладачу потрібно викликати інтерес до навчання іноземної мови у студентів, вміти захопити студентів за допомогою їхніх емоцій та почуттів працювати ефективно; вміти створити комфортну і водночас цікаву ситуацію на занятті, яка буде активізувати діяльність студентів і стимулювати їх до розвитку мовленнєвих здібностей.

Акцентовано увагу на тому, що сучасна фахова передвища освіта повинна готувати спеціалістів нового рівня, нових можливостей, здатних до ефективного трудової діяльності в умовах активного впровадження новітніх технологій.

Ключові слова: заклад фахової передвищої освіти, коледж, викладання іноземної мови, фахівці нефілологічного профілю, мотивація

до навчання, іншомовне спілкування, професійна спрямованість.

Based on the analysis of modern literature, the peculiarities of a foreign language learning in the educational process of an institution of pre-tertiary vocational education have been proved theoretically. The importance of a foreign language in teaching students in colleges is considered; the necessity of mastering a foreign language as an important component of becoming a modern specialist is noted. It is established that in accordance with the standard of the discipline "Foreign language" in a non-language institution of foreign language teaching should be communicative-oriented and professionally-oriented.

It is analyzed that as a foreign language in vocational institutions is a continuation of school education, this course is already based on the knowledge, skills and abilities acquired by students at school. But this becomes the reason for the initial multilevel and relatively low preparation of students, despite the fact that the school curriculum assumes the same approach to learning a foreign language.

It is determined that the majority of students who entered an institution of pre-tertiary vocational education are not ready to communicate in a foreign language, do not know the basic rules of grammar and do not have the necessary lexical minimum.

Student of a vocational institution should be a specialist who can not only communicate in a foreign language, but also master all professional terminology necessary for a future specialist, but the number of classroom hours does not allow achieving the desired result, is noted. It is stated that students who entered the vocational institution really have insufficient or almost no motivation to learn a foreign language. It stands to mention here that the vast majority of students studying at the non-language department in vocational institutions may not have the ability to learn a foreign language or have insufficiently developed abilities, as their hobby is precisely technical sciences, which explains their admission into vocational institution. To solve this problem, it is the teacher who needs to arouse students' interest in learning a foreign language, be able to encourage students with the help of their emotions and feelings to work effectively; be able to create a comfortable and at the same time interesting situation in the classroom, which will intensify the students' activities and stimulate them to develop speaking skills.

Attention is focused on the fact that modern pre-tertiary vocational education should prepare specialists of a new level, new opportunities, capable of effective work in the conditions of the active introduction of the latest technologies.

Key words: institution of pre-tertiary vocational education, college, teaching a foreign language, non-philological specialists, motivation to study, foreign language communication, professional orientation.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/42.28>

Дерека К.О.,

аспірант кафедри філософії і освіти дорослих
Університету менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук України,
викладач англійської мови
Київського фахового коледжу зв'язку

Квятковська А.О.,

аспірант кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій
Університету менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук України,
викладач телекомунікаційних та інформаційних мереж
Київського фахового коледжу зв'язку

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах реформування національної системи освіти і подальшої орієнтації вітчизняних освітніх практик на європейські стандарти гостро постає необхідність модернізації змісту та структури фахової підготовки спеціалістів у закладах фахової передвищої освіти. Основні засади змін закладені у Законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [5], у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки [12].

У зв'язку зі змінами, які відбуваються в нашій країні, зросла потреба у фахівцях високого рівня компетентності, зокрема у сфері володіння іноземними мовами. Сучасне покоління фахівців уже повинно не лише вміти читати та перекладати професійну іноземну літературу, але й «бути здатним до міжкультурного професійного спілкування в іншомовному середовищі» [6].

Саме тому функція іноземної мови набуває все більшого значення саме як засіб формування професійної спрямованості, що дасть можливість ознайомитися із досягненнями науки і техніки у відповідній галузі за кордоном, налагодити контакти з міжнародними партнерами і працювати в іноземних компаніях та організаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить, що іноземна мова як навчальний предмет у системі фахової передвищої освіти розкривається дослідниками з різних позицій, таких як: теорії мовленнєвої діяльності та спілкування (В. Гумбольдт, Л. Виготський, О. Леонтьєв); проблеми навчання іноземної мови у вищій школі як засобу спілкування (І. Бім, Н. Гез, І. Зимня), проблеми формування комунікативних умінь засобами іноземної мови (Л. Конопляник, Є. Пасов, О. Сафроненко), навчання іноземних мов зі спеціальною метою (В. Бухбіндер, І. Берман, С. Козак, Р. Джонсон, Г. Стоун, А. Уотерс), комунікативний підхід у навчанні іноземної мови (О. Климова, М. Ляховицький, С. Ніколаєва), проблема навчання іноземної мови через зміст спеціальних дисциплін (Д. Брінтон, Дж. Крендалл, М. Сноу, Г. Такер, О. Тарнопольський та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У результаті аналізу наукових праць встановлено, що недостатньо уваги приділено особливостям навчання іноземної мови саме у фахових закладах передвищої освіти.

Мета статті. Здійснити теоретичний аналіз проблеми навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей; виявити особливості навчання іноземної мови студентів закладів фахової передвищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для студентів фахових закладів, що опановують визначену спеціальність, якою не є мовна підготовка, одним із пріоритетних завдань є навчитися говорити і розуміти автентичну мову, навчитися

не боятися англійської мови, не боятися зробити помилку. Відповідно, студенти повинні практично володіти іноземною мовою на такому рівні, щоби вміти користуватися нею у сфері свого фаху, тобто володіти специфікою фахової термінології, а саме вміти прочитати написи на обладнанні і матеріалах, їх технічні характеристики, описи приладів, інструкції з експлуатації, тобто використовувати мову для виконання комунікації. Тому постала необхідність комунікативної компетенції та зросла роль іншомовної підготовки студента в сучасному фаховому професійному середовищі.

Відповідно до стандарту дисципліни «Іноземна мова» в немовному закладі навчання іноземної мови повинно мати комунікативно-орієнтований та професійно-орієнтований характер. Метою дисципліни є набуття студентами технічних спеціальностей високого рівня комунікативної компетенції, який дає можливість використовувати іноземну мову практично у професійній діяльності.

Предмет «Англійська мова» має низку особливостей. Ще Л.С. Виготський зауважував, що опанування іноземною мовою відрізняється від засвоєння рідної мови. Якщо дитина оволодіває рідною мовою неусвідомлено та неумисно, то іноземною мовою – навпаки, починаючи з усвідомлення та повного розуміння, що це та для чого це потрібно. Тому можна сказати, що розвиток рідної мови йде знизу вгору, а розвиток іноземної мови – згори вниз [3].

Очевидно, що навчання іноземної мови у фаховому закладі суттєво відрізняється від навчання у мовному. Порівнюючи ці два типи навчання, засновник напряму методики навчання іноземних мов у немовних закладах Й. Берман дійшов висновку, що у мовному закладі мову засвоюють як засіб спілкування і вивчають її як систему засобів вираження. А у немовному закладі мову вивчають тільки як засіб спілкування, що реалізується в мовленні [1, с. 54]. Ф. Рожкова, яка однією з перших досліджувала саме проблему навчання іноземної мови у середніх професійно-технічних училищах (так називалися заклади фахової передвищої освіти у 1980–2000 рр.), розглядала володіння іноземною мовою для кваліфікованих робітників невід'ємною складовою частиною їхньої професійної діяльності [11, с. 9].

Поділяючи думки Й. Бермана та Ф. Рожкової, варто виділити деякі характерні особливості навчання іноземної мови у закладах фахової передвищої освіти.

Однією з них є послідовний характер навчання у фахових закладах. Оскільки англійська мова є продовженням шкільного навчання, то цей курс уже спирається на знання, уміння й навички, набуті студентами у школі. І це стає причиною початкової різнорівневої та відносно невисокої підготовки студентів, незважаючи на те, що

шкільна програма передбачає однаковий підхід щодо вивчення іноземної мови. Згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, рекомендованими рівнями володіння іноземною мовою, які покривають європейський навчальний простір, відповідно до цілей осіб, що вивчають мови, є такі [4, с. 22–23]:

- інтродуктивний рівень, або рівень «Відкриття» – A1;
- середній, або рівень «Вживання» – A2;
- рубіжний рівень – B1;
- рівень «Незалежного користувача» – B2;
- автономний рівень – C1;
- рівень «Глобального володіння» – C2.

На практиці у результаті тестування студентів, які вступили на навчання до фахового закладу передвищої освіти, з'ясується, що більшість вступників знають іноземну мову на інтродуктивному рівні чи рівні «Вживання». Рекомендованим рівнем володіння іноземною мовою Міністерством освіти і науки України студентам, які вступають на навчання до магістратури, є рівень «Незалежного користувача». Іншими словами, студенти повинні мати високий рівень володіння іноземною мовою у процесі здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший бакалавр» та «бакалавр» у фаховому закладі передвищої освіти. Тому і вимоги до сучасного фахівця нефілологічного профілю надзвичайно високі, хоча абсолютно виправдані. Але вже під час навчання на 1-му курсі можна побачити, що студенти не готові до спілкування іноземною мовою, не знають елементарних правил граматики та не володіють необхідним лексичним мінімумом.

Другою особливістю навчання іноземної мови у закладах фахової передвищої освіти є жорсткі обмеження навчального процесу в часі. Незважаючи на те, що іноземна мова вивчається як обов'язковий предмет протягом усього курсу навчання у фаховому закладі передвищої освіти, на неї виділяється всього 2 години на тиждень. А відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у типовій освітній програмі профільної середньої освіти закладів освіти, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти, визначені результати навчання, які повинні робити внесок у формування ключових компетентностей здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого бакалавра. Однією з таких компетентностей студента є спілкування іноземною мовою. Тобто студент має вміти здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за

умови дефіциту наявних мовних засобів; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб [8]. Виходячи з вищезазначеного, студент фахового закладу має бути спеціалістом, який вміє спілкуватися іноземною мовою в межах свого фаху, але кількість аудиторних годин не дозволяє досягти бажаного результату. Тобто для покращення навичок спілкування студент має працювати самостійно, але з урахуванням специфіки предмета така робота буде неефективною, тому що навчитися правильно викладати свої думки можна лише у процесі живого спілкування, тобто у групі чи у парі. Але студентам важливо не лише вміти спілкуватися, а й оволодіти всією професійною термінологією, необхідною майбутньому спеціалісту. А за час, відведений на вивчення іноземної мови у коледжі, неможливо засвоїти таку велику кількість термінів і спеціальних понять.

Протягом тривалого часу в усіх навчальних закладах будь-якого рівня акредитації застосовують таку методику навчання іноземної мови для студентів немовних спеціальностей, яка базується на читанні та перекладі навчальних спеціалізованих текстів, засвоєнні термінології та вивченні граматики. Так, така методика допоможе розвинути навички читання, оволодіти фаховою термінологією, але негативно впливатиме на комунікативні здібності студентів. Єдиним місцем, де студенти нефілологічних спеціальностей можуть показати свої знання з іноземної мови, залишається аудиторія, а успішна здача заліку – стимулом до її вивчення. Тому вибір і використання раціональних методів навчання на заняттях іноземної мови насамперед є завданням викладача, а також потрібен його креативний підхід до них.

Наступною особливістю є доступність навчального матеріалу. Тут важливо відзначити, що більшість студентів, які навчаються на немовному відділенні у фахових закладах, можуть і не мати здібностей до вивчення іноземної мови або мати недостатньо розвинені здібності, оскільки їх захопленням є саме технічні науки, що і пояснює їх вступ до фахового закладу. Це зобов'язує викладача дотримуватися послідовності навчання іноземної мови, починаючи з базових загальних знань з іноземної мови і поступово переходячи до спеціалізованого матеріалу, який є вже відомим студентам із фахових дисциплін; правильно підбирати певні методи і прийоми здійснення процесу навчання; розвивати здібності до вивчення іноземної мови, підвищувати мотивацію до навчання.

Ще однією важливою особливістю можна вважати дійсно недостатню або майже відсутню мотивацію до вивчення іноземної мови. Мотивація є рушійною силою поведінки людини, в її основі лежать мотиви, тобто конкретні прагнення, спонукання, причини дій особистості, що зумовлюють її

ставлення до діяльності. Саме тому перед викладачами стоїть дуже важливе завдання – викликати інтерес до іноземної мови у студентів, шукаючи ефективні шляхи підвищення їхньої мотивації у процесі навчання. Для вирішення цієї проблеми викладачу потрібно враховувати такі моменти: створення у студентів таких потреб та інтересів, що забезпечать активність пізнавальної діяльності, та вплив мотивів на механізми утворення іншомовного мовлення.

Мотивацію до вивчення іноземних мов у фаховому навчальному закладі можна підвищити за допомогою використання рольових ігор, які, на наш погляд, залучають студентів до інтерактивної діяльності на занятті, передбачають неформальний стиль спілкування, можливість об'єктивно оцінювати свої комунікативні можливості. Такий метод роботи збільшує відсоток розмовної практики у системі практичного заняття. Мотиви не можна формувати ззовні у процесі навчання іноземної мови, можна лише сприяти цьому процесу. Стимулювання студентів позитивними емоціями є найбільш дієвим способом підсилення мотиву. Тому навчання іноземної мови студентів коледжу буде більш ефективним, якщо зробити акцент на створенні позитивного емоційного настрою студентів, коли у них виникне цілковите задоволення від своєї діяльності на занятті. І це стимулювання позитивними емоціями є найбільш дієвим способом підсилення мотивації. «Керуючись цим, необхідно, щоб усі навчальні матеріали, особливо тексти для читання, які пропонуються студентам, були для них цікавими своїм змістом, доступними та зрозумілими, актуальними та сучасними, містили нову цінну інформацію, що відповідає їхнім інтелектуальним і духовним запитам» з огляду на вік студентської молоді, а також професійну лексику, яку можна використовувати надалі у процесі вивчення іноземної мови [9, с. 155]. Відповідно, викладачу необхідно мати уявлення про якісні методи навчання іноземної мови для того, щоб уміти заохотити студентів за допомогою їхніх емоцій та почуттів працювати ефективно; вміти створити комфортну і водночас цікаву ситуацію на занятті, яка буде активізувати діяльність студента і стимулювати його до розвитку мовних здібностей.

До сучасних методів навчання відносять:

- створення атмосфери, в якій студент відчуває себе вільно і комфортно;
- стимулювання його інтересів, розвиток бажання практично вживати іноземну мову;
- заохочення студента загалом, зачіпаючи його емоції та почуття;
- стимулювання його мовленнєвих і творчих здібностей;
- активізація студента, роблячи його головною діючою персоною в навчальному процесі;

– навчання студента працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей;

– передбачення різних робіт в аудиторії: індивідуальної, групової, колективної, стимулюючи активність студентів, їх самостійність та творчість [7, с. 159–160].

Ще хотіли б відзначити, і вважаємо це однією з найболючіших особливостей організації освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти, велику кількість студентів у групах, що не дозволяє говорити про ефективність будь-якої методики та взагалі про ефективність навчання. Для забезпечення результативності практичних занять з іноземної мови число студентів у навчальних групах має бути 12–15 студентів.

Так, із закінченням базового навчання іноземної мови у коледжі починається новий етап навчання – введення у сферу іншомовного спілкування зі спеціальності. Звідси випливає ще одна особливість – інтеграція філологічних та технічних знань, останні у свою чергу надають іноземній мові предметності, професійної спрямованості. Відповідно, іноземна мова за професійним спрямуванням у фаховому коледжі – це дисципліна, яка інтегрує систему фахових і філологічних знань, формує у студентів професійну та іншомовну комунікативну компетентність і є невід'ємною складовою частиною фахової підготовки майбутніх спеціалістів. У процесі такого навчання студент учиться використовувати мову і лексику як дієвий засіб отримання необхідної інформації зі спеціальності.

Після вивчення дисципліни вони мають знати професійно-орієнтований лексико-граматичний матеріал, який використовується в різних комунікативних ситуаціях і професійній діяльності. Для реалізації основних завдань курсу вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням у процесі фахової підготовки молодших бакалаврів виявляються ефективними нестандартні методи поряд із традиційними методами викладання. Досвід засвідчує, що у процесі фахової підготовки студентів найбільш практичними виявляються індивідуальні, парні та групові види роботи, у яких беруть участь студенти з однаковим та різним рівнями володіння іноземною мовою.

Зв'язок навчальних матеріалів, які застосовуються на заняттях з іноземної мови, із профільними дисциплінами є одним із найважливіших аспектів методики викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у фаховому коледжі. Тому процес вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням повинен охоплювати вдало підібраний текстовий матеріал для читання та усного мовлення, який має бути пов'язаний із майбутньою професійною діяльністю студента і формувати у студентів іншомовну комунікативну компетентність [2].

Спираючись на практику викладацької роботи у фаховому коледжі, можна стверджувати, що сучасна фахова передвища освіта повинна готувати спеціалістів нового рівня, нових можливостей, здатних до ефективної трудової діяльності в умовах активного впровадження новітніх технологій. Звісно, що пандемія внесла свої корективи. Тому перспективним напрямом у викладанні іноземних мов є використання комбінованого навчання (blended learning), тобто поєднання в різній пропорції дистанційного із традиційним денним або заочним навчанням, виходячи із можливостей освітнього закладу, студентів, викладачів, наявності потужних ліній зв'язку, а також вартості доступу до Інтернету тощо. Таке навчання відоме в Україні також як змішане.

Хоча і раніше дистанційне навчання мало також досить велике значення, зокрема в заочному відділенні та відділенні бакалаврів коледжу. А саме у фаховому коледжі зв'язку з 2014 року був створений сайт (<https://sites.google.com/view/kkz-pew-library>), де викладачі розміщували електронні навчально-методичні матеріали, завдання до практичних робіт та робочі зошити.

Висновки. Теоретичний аналіз проблеми дослідження дав змогу зробити такі висновки: визначено особливості викладання іноземної мови студентам фахових закладів передвищої освіти. Це дає нам змогу означити проблемні питання та відшукати шляхи їх вирішення. Ми погоджуємось із думкою, що через відведену малу кількість годин у навчальному курсі та недостатній рівень шкільної підготовки з іноземної мови реально досягти тільки мінімального рівня оволодіння іноземною мовою. Це і доводить актуальність піднятої проблеми – навчання іноземної мови студентів фахових закладів передвищої освіти – і потребує пошуку нових підходів щодо її вирішення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Берман И.М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах. М.: Высшая школа, 1970, 230 с.

2. Вадаська С.В. Особливості викладання іноземної мови професійного спрямування. VII Міжнародна науково-практична конференція. Національний технічний університет України «КПІ», 2013. С. 37–46.

3. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. М.: Эксмо, 2004. 512 с.

4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

5. Закон України «Про професійну (професійно-технічну освіту)». 103/98-ВР. Редакція від 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Кіш Н. Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів: автореф. дис. ... канд. педагогічних наук: 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2015. 20 с.

7. Методика викладання іноземної мови у середніх навчальних закладах: підручник / кол. авторів під кер. С.Ю. Ніколаєвої. вид 2-е, випр. і перероб. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.

8. Наказ міністерства освіти і науки України від 01.06.2018 № 570 «Про затвердження типової освітньої програми профільної середньої освіти закладів освіти, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти».

9. Парсяк О.Н. Навчання читання професійно орієнтованої літератури на початковому етапі в непрофільному вищому закладі освіти. *Наукові праці*. Миколаїв, 2006. 46 (33). С. 154–158.

10. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. Київ: Ленвіт, 2005. 119 с.

11. Рожкова Ф.М. Вопросы обучения иностранным языкам в средних профессионально-технических училищах : Методическое пособие. Москва : Высшая школа, 1984. 184 с.

12. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Київ, 2020.

13. Shrestha R. N., Pahari B. R., Awasthi J. R. Impact of English on the Career of Engineering Students : A Brief Overview in G (local) Context. *Journal of the Institute of Engineering*. 2015. 11(1). pp. 182–188.